dr hab. Żanna Sładkiewicz, prof. UG
Instytut Rusycystyki i Studiów Wschodnich
Uniwersytet Gdański

06.02.2025r. Gdańsk

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Yuriya Serebrianskyiego
pt. *Język rosyjski w innym środowisku etnicznym. Na przykładzie współczesnej Polski.*

Recenzja została przygotowana na zlecenie Rady Naukowej Dyscypliny Językoznawstwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

1. Uwagi ogólne

Przedstawiona mi do zaopiniowania rozprawa doktorska mgr. Yuriya Serebrianskyiego została przygotowana pod kierunkiem dr hab. Heleny Pociechiny, prof. UWM. Tekst rozprawy liczy 199 stron. Praca, napisana w języku rosyjskim, składa się ze Streszczeń w języku polskim (s. 8) i angielskim (s. 9), *Wstępu* (s.10-25), czterech rozdziałów podzielonych na podrozdziały i opatrzonych wnioskami (s. 26-101), *Zakończenia* (s. 102-112), *Bibliografii* obejmującej ok. 150 pozycji (s. 113-123) oraz trzech *Aneksów* (s. 124-199).

Oceniając pracę ogólnie, zaznaczę, iż rozprawa wpisuje się w nurt współczesnych badań z zakresu socjolingwistyki, a także po części mediolingwistyki i glottodydaktyki. Podjęte badania mają charakter opisowy i analityczny. Temat rozprawy jest niezwykle aktualny w świetle ruchów migracyjnych i dynamicznie zmieniającej się pod ich wpływem sytuacji językowej w Polsce. Merytoryczne i metodologiczne nowum badania polega na kompleksowym podejściu do analizy składowych sytuacji językowej na terenie Polski w odniesieniu do partycypacji w jej obecnym kształcie języka rosyjskiego – w płaszczyźnie szkolnictwa wyższego oraz komunikacji medialnej, w tym w zdigitalizowanej przestrzeni sieci społecznościowych – przy zastosowaniu nowoczesnych metod badawczych. Nadrzędnym celem rozprawy, jak pisze Doktorant, jest opis aktualnej sytuacji języka rosyjskiego w Polsce: „Цель этого исследования — описать ситуацию русского языка как элемента языковой ситуации современной Польши, в разных сферах его функционирования.

Для анализа были выбраны такие сферы, как открытые интернет-источники, в том числе электронные медиа, пространство социальных сетей и сфера высшего образования Польши, как имеющие очевидные показатели для анализа ситуации” (s. 10).

Osiągnięciu nadrzędnego celu badawczego, zgodnie z założeniami Autora, posłuży realizacja zadań szczegółowych (s. 11): (1) określenie miejsca języka rosyjskiego we współczesnej polskiej przestrzeni publicznej z uwzględnieniem takich parametrów, jak: kontekst społeczny, powiązania społeczne, środowisko komunikacyjne, kanały dystrybucji języka rosyjskiego i jego obecność w mediach; (2) opis kierunków i stopnia zmian w zakresie wykorzystania języka rosyjskiego jako narzędzia komunikacji interpersonalnej w porównaniu do sytuacji sprzed 1989 roku; (3) zbadanie aktualnego stanu wtrąceń językowych pochodzenia rosyjskiego we współczesnej polszczyźnie. Omówienie inkluzji językowych w zapowiedzi Doktoranta będzie obejmować ich analizę pragmatyczną, semantyczną (w tym konotacyjną) i gramatyczną, analizę sfery, obszaru i sytuacji użycia, określenie częstotliwości pojawiania się w komunikacji oraz „rozpoznawalności” rusycyzmów.

2. Struktura pracy i uwagi szczegółowe

Kompozycja recenzowanej rozprawy jest przemyślana i przejrzysta, kolejność poszczególnych rozdziałów tworzy logiczną ciągłość i całość.

We *Wstępie* Autor uzasadnia wybór tematu pracy, celowość prowadzonych badań, omawia krótko historię badań w zakresie socjolingwistyki oraz stan i kierunki rozwoju tej subdyscypliny obecnie, opisuje sytuację języka rosyjskiego poza granicami metropolii, a także wzmiankuje o metodach badań socjolingwistycznych i bardzo lakonicznie przedstawia strukturę pracy. Już w tej części (s. 18) pojawia się idea o sklasyfikowaniu języka rosyjskiego jako pluricentrycznego, czyli takiego, który ma kilka skodyfikowanych standaryzowanych odmian, najczęściej występujących w różnych krajach, tj. kilka norm narodowych (nadmienię, iż nie wszyscy badacze podzielają taki pogląd na język rosyjski).

Ogólnie przedstawiony zarys można ocenić jako poprawny, choć pewien niedosyt budzi okrojony sposób przedstawienia metodologii badawczej. Na przykład, spośród metod zbierania danych socjolingwistycznych doktorant pisze wyłącznie o metodzie obserwacji, nie przedstawia jej odmian, nie wspomina o innych rodzajach zbierania danych, nie pisze nic o metodach weryfikacji danych itp. Na stronach 15-17 wymienia główne pojęcia socjolingwistyczne (nie wszystkie), a następnie w pracy nie odwołuje się do tej terminologii, praktycznie nie operuje tymi pojęciami (z

wyjątkiem terminu „sytuacja językowa”). Nie do końca jasne też, dlaczego Autor rozdziela pojęcia (6) переключение кода i (7) смена языка (s. 16), czym one zasadniczo się różnią?

Rozdział pierwszy pt. *Русский язык в открытых интернет-источниках Польши*, liczący zaledwie 10 stron (s. 26-35), zawiera krótkie syntetyczne omówienie dotychczasowych badań nad językiem rosyjskim w Polsce, wykorzystane metody do opisu otwartych źródeł internetowych oraz prezentację wyników badań prowadzonych przez Doktoranta w roku 2022. W podrozdziale 1.3 zostały opisane portale informacyjne oficjalnych organizacji, jak np. Dom Rosyjski w Gdańsku czy Warszawie, Kolegium Europy Wschodniej itp.; ośrodki nauki języka rosyjskiego; źródła rosyjskojęzyczne w Polsce, związane i nie związane z Federacją Rosyjską, a także polskie czasopisma naukowe publikujące materiały na temat Rosji i różnorodnych analiz języka rosyjskiego. Wykład w tej części jest przejrzysty, klarowny, choć skrótowy, o charakterze przeglądowym. Niedosyt budzi też brak jakiegokolwiek wyjaśnienia na temat zastosowanych metod: „Для поиска были выбраны методы сбора информации по ключевым словам, такие как *Parenthesis, Phrase searching, Truncation, Wildcards, Field searching*” (s. 27). Poza wskazaną wyżej wzmianką Autor nie rozwija kwestii metodologicznych.

Rozdział drugi pt. *Языковые особенности сообщений в русскоязычных группах польского сегмента социальной сети Facebook* (s. 36–45) poświęcony jest opisowi sytuacji migracyjnej w Polsce, zagadnieniom lingwistyki migracyjnej, a także analizie 69 jednostek leksykalnych wyekscerpowanych z ogłoszeń, umieszczonych przez emigrantów, głównie z Ukrainy i Kazachstanu, na polskich stronach sieci Facebook. Autor opisuje zapożyczenia z języka polskiego w rosyjskojęzycznych komunikatach obcokrajowców w Polsce oraz inne przejawy rosyjsko-ukraińskiej interferencji. Analiza, choć skrótowa, jest poprawna. Pytanie moje jednak dotyczy doboru źródeł, przede wszystkim dlaczego tylko strony Facebook?

W rozdziale trzecim pt. *Русский язык в системе высшего образования* (s. 46–76) Doktorant omawia miejsce języka rosyjskiego w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce na podstawie danych statystycznych dziewięciu polskich uczelni wyższych oraz siedmiu centrów języków obcych, a także przedstawia wyniki badania empirycznego przeprowadzonego wśród studentów. Oceniając zaprezentowane rozważania i interpretacje faktów statystycznych można stwierdzić, iż cel badawczy w tym rozdziale został osiągnięty w metodologicznej konwencji przyjętej w danym opracowaniu.

Moje wątpliwości dotyczą dwóch kwestii: 1) czy można uznać wyniki badania za relewantne i w pełni wiarygodne przy tak małej grupie respondentów (zaledwie 6 polskich studentów)? To raczej badanie pilotażowe z perspektywy założeń socjolingwistyki; 2) w jakim celu w ankiecie Doktorant umieścił pytania dotyczące języka angielskiego i – odpowiednio – podrozdział *Английский язык и сфера его распространения* w rozdziale poświęconym miejscu języka rosyjskiego w polskim szkolnictwie wyższym?

W rozdziale czwartym zatytułowanym *Языковые вкрапления в языке польских медиа* (s. 77-101) Autor traktuje o aspekcie językowym polskich mediów społeczno-politycznych (*Gazeta Wyborcza, Polityka, Gazeta Prawna, Teologia Polityczna, Nowa Europa Wschodnia, Kultura i Społeczeństwo, Gazeta Polska, Tygodnik Powszechny, Newsweek, Nowości Dziennik Toruński, Rzeczpospolita, Dziennik Łódzki, Gazeta Leśna, Myśl Polska, Do rzeczy*, portali informacyjnych, radia i telewizji, s. 77-80) i najczęściej pojawiających się rusycyzmach w tekstach medialnych w okresie 03.2022-05.2024. Po omówieniu historii badań nad rusycyzmami przez językoznawców polskich i scharakteryzowaniu źródeł Doktorant prezentuje wyniki analizy wyekscerpowanego materiału empirycznego w liczbie 162 leksemów i wyrażeń, które podzielił na siedem grup: 1) neologizmy utworzone od nazwiska prezydenta Federacji Rosyjskiej W. Putina; 2) cytaty ze słowami *rosyjski, Rosjanie*; 3) neologizm *ukronaziści (укронацисты)*; 4) terminy wojskowe; 5) inne pojęcia zaczerpnięte z mediów rosyjskich; 6) inne cytaty z mediów ukraińskich; 7) nazwy określonych działań (s. 83). Tę część pracy oceniam najwyżej. Ogólnie można stwierdzić, iż analiza lingwistyczna dokonana przez mgr. Yuriya Serebrianskyiego jest poprawna i dobrze zilustrowana chwytliwymi przykładami językowymi, jak *putinizm*, *russkij mir* czy też *siłowik*. Wywód naukowy prowadzony jest w sposób niebudzący większych wątpliwości. Czuję jednak niedosyt i bardzo żałuję, iż ze wspomnianych 162 słów i wyrażeń Autor zaprezentował w rozprawie zaledwie 19 jednostek i nawet wzmiankowo ani w tym rozdziale, ani w aneksie nie pokazał pozostałe 143 leksemy. Wyraźnie zabrakło tu aneksu z wykazem wyekscerpowanych jednostek leksykalnych poddanych analizie.

Atutem rozprawy są przejrzyste i zwięzłe podsumowania po każdym z czterech rozdziałów.

Zakończenie rozprawy (s. 102–112) zawiera najważniejsze konkluzje omówionych w monografii kwestii lingwistycznych i dobrze podsumowuje wieloaspektowe badania zaprezentowane w dysertacji. Ten fragment pokazuje też myślenie syntetyczne i wysokie umiejętności analityczne Doktoranta.

Autor rozprawy zgromadził stosowną *bibliografię* przedmiotową, na którą składa się ok. 150 pozycji (s. 113-123). Zaliczają się do niej prace polsko-, rosyjsko- i anglojęzyczne.

3. Uwagi techniczne

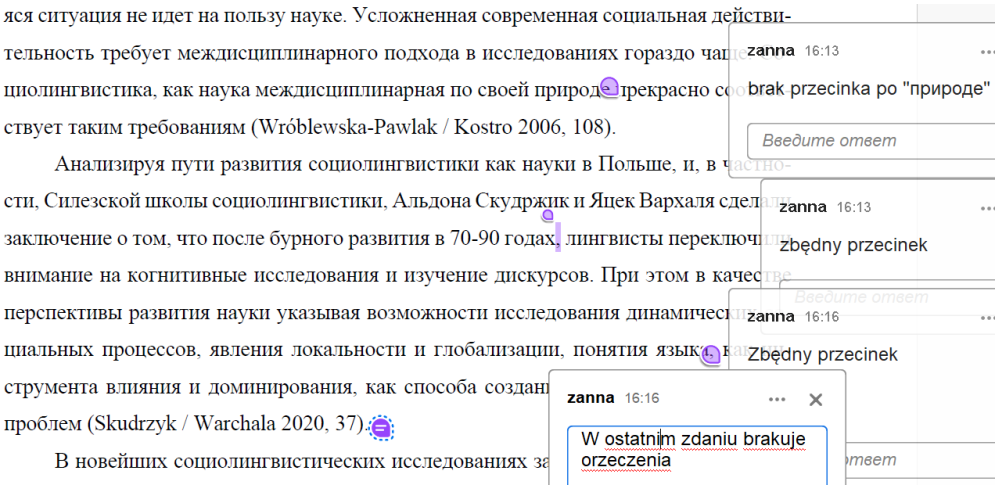
3.1. Za niedociągnięcie uznaję zbyt krótkie – jak na tego rodzaju charakter pracy awansowej – streszczenia w dwóch językach obcych (angielskim i polskim), umieszczone na s. 8-9.

3.2. Zastrzeżenia budzi niekompletna bibliografia, w której pominięto część nazwisk autorów czy też tytułów opracowań, słowników, zawartych na stronach 14, 17, 20, 81 i innych. Niekiedy czytelnik może tylko się domyślać, że są to cytowania wtórne, jak na s. 14:

> *Словарь терминологии языковедения* (1970) определяет «социологию речи» как вспомогательную языковедению науку. В современных польских публикациях социолингвистика часто называется «пограничной» дисциплиной языковедения и социологии, тем самым подчеркивается связь с обеими дисциплинами, но сама наука лишается полной самостоятельности (Wróblewska-Pawlak / Kostro 2006, 106).

3.3. Ogólnie rzecz biorąc rozprawa została napisana poprawnym językiem rosyjskim w stylu naukowym. Jednak można w niej dostrzec nieliczne uchybienia językowe i potknięcia techniczne, takie jak m.in.:

- Pojedyncze błędy w transliteracji nazwisk polskich badaczy, np. Скудржик (Skudrzyk)
- Zastosowanie słów w niewłaściwym dla nich znaczeniu, np. s. 36: „События первых декад XXI в. также существенно повлияли на языковую ситуацию в Польше” (w języku rosyjskim „декада” oznacza ‘dziesięć dni’)
- Niedociągnięcia interpunkcyjne, np. s.14:

Powyższe oczywiście należy traktować jedynie jako wskazówkę edytorską.

3.4. Rozprawa zawiera trzy aneksy, z których – w moim odczuciu – z przeprowadzonym badaniem w żaden sposób nie jest skorelowany załączony jako trzeci suplement przewodnik w języku angielskim. Doktorant nie tłumaczy, w jakim celu umieścił ten tekst.

Konkluzja

Przedstawiona mi do zaopiniowania dysertacja mgr. Yuriya Serebrianskyiego jest samodzielnym, oryginalnym rozwiązaniem zaprezentowanego w niej problemu naukowego. Oceniana rozprawa cechuje się szeregiem atutów, takich jak: aktualność wyboru tematu, bogata podstawa materiałowa, przejrzysta konstrukcja, wieloaspektowość ujęcia problemu, różnorodność obserwacji dotyczących analizowanego zagadnienia, inwencja badawcza Autora. Język spełnia kryteria stylu naukowego. Mimo wymienionych niedociągnięć, uznaję, iż zasadniczo Doktorant zrealizował postawione przez siebie cele badawcze.

Reasumując: Rozprawę doktorską mgr. Yuriya Serebrianskyiego pt. *Język rosyjski w innym środowisku etnicznym. Na przykładzie współczesnej Polski* oceniam pozytywnie. Wpisuje się ona w nurt badań współczesnego językoznawstwa socjolingwistycznego i – w pewnym stopniu – mediolingwistycznego. Praca posiada istotne walory poznawcze zarówno dla humanistów zainteresowanych tym kierunkiem badań.

Wobec powyższego stwierdzam, iż oceniana rozprawa odpowiada wymaganiom określonym określone w art. 187 Ustawy "Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce" z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz.U. 2023 r. poz. 742 z późn. zm.) i w związku z tym wnoszę o dopuszczenie mgr. Yuriya Serebrianskyiego do dalszych etapów procedury ubiegania się o stopień naukowy doktora.

dr hab. Żanna Sładkiewicz, prof. UG

DYREKTOR INSTYTUTU
RUSYCYSTYKI I STUDIÓW WSCHODNICH
dr hab. Żanna Sładkiewicz, prof. nadzw.